

"Kayınma çok iyi gelmiş" demek yetmez.

*Bilimsel bilginin 5 katmanı:
bir hekimin değerlendirme rehberi.*

Birisi size diyor ki:

**“Bir tanıdığım
bu bitkiyi içti,
depresyonu geçti.”**

Soru: Bu cümle, *size de aynı şeyin işe yarayacağı* anlamına gelir mi?

Bilim, bu sorunun cevabını 5 farklı kanıt katmanında arar — her katmanın güvenilirliği farklıdır.

Her bilgi, aynı ağırlıkta değildir.

Hekimlik, “güvenilirliği farklı” bilgileri ayırt etmek üzerine kuruludur. Bu sıralamaya bilim dilinde “kanıt hiyerarşisi” denir; tabandan zirveye doğru yanılma payı azalır, güvenilirlik artar.

Vaka Sunumları

1

(Case Reports)

Bir hekim, *bir hastasında* ilginç bir bulgu görür ve yazar.

Yeni, nadir veya beklenmedik durumlara dikkat çekmek için değerlidir; ama tek başına bir tedavinin işe yaradığını kanıtlamaz.

BU KATMANIN SINIRLARI

Tek hasta

Genelleme yapılamaz.

Karşılaştırma yok

Doğal iyileşme mi, tedavi mi belirsiz.

Yayın yanlılığı

Sadece olumlu sonuçlar yazılır.

2

Gözlemsel Çalışmalar

(Kohort & Vaka–Kontrol)

“Şu davranışı yapanlarda şu sonuç görülmüş.”

Büyük gruplar takip edilir, ilişkiler keşfedilir. Ama “ilişki” ile “neden” aynı şey değildir: bu çalışmalar bir tedavinin sonucu yarattığını ispatlamaz.

AÇIK KALAN RİSKLER

Karıştırıcı faktör

Görünmeyen bir 3. değişken sonucu açıklayabilir.

Seçim yanlılığı

Çalışmaya kimin dahil olduğu sonucu çarpıtır.

Hatırlama yanlılığı

Geçmiş sorular herkesi aynı doğrulukta hatırlamaz.

3

Randomize Kontrollü Çalışma

(RCT — gerçek bir deney)

Randomizasyon

Hastalar gruplara rastgele dağıtılır.

Kontrol grubu

Tedavi alan grubun karşısında plasebo veya standart tedavi vardır.

Çift kör

Ne hasta ne hekim kimin neyi aldığını bilir; beklenti etkisi azalır.

NEDEN ALTIN STANDART?

Çünkü RCT, tesadüfü ve görünmez karıştırıcıları büyük ölçüde dışlar; bir tedavinin gerçekten işe yarayıp yaramadığını test edebilen tek tasarımıdır.

Bir RCT yetmez: Faz I–IV süreci.

—

Bir ilaç piyasaya çıkmadan önce küçük gruplardan büyük popülasyonlara doğru, dört kademeli bir güvenlik filtresinden geçer.

FAZ I	Güvenlik & doz Az sayıda gönüllüde tolerans ve farmakokinetik.
FAZ II	Erken etkinlik Daha geniş hasta grubunda doz ayarı ve ilk yan etkiler.
FAZ III	Doğrulama Büyük çok merkezli RCT'ler; fayda–risk dengesi netleşir.
FAZ IV	Gerçek dünya Pazarlama sonrası izlem; nadir ve geç yan etkiler yakalanır.

4

Meta-Analiz & Sistematiik Derleme

(çalışmaların çalışması)

NE YAPAR?

Aynı soruyu soran onlarca, hatta yüzlerce çalışmayı tek bir potada eritir.

Tek tek çalışmalardaki tesadüfler birbirini götürür; ortaya “gerçek” etki büyüklüğüne çok daha yakın bir tablo çıkar.

NEDEN HİYERARŞİNİN TEPESİNDE?

Yüksek kaliteli RCT'lerin meta-analizi, modern kanıt çerçevelerinde Düzey I olarak sınıflandırılır.

Binlerce hastanın verisi birleştiği için istatistiksel güç yüksektir; tek bir çalışmanın atlayabileceği nüansları görünür kılar.

Klinik Kılavuzlar

5

(Clinical Practice Guidelines)

Bilimin tüm bu süreçleri süzüp “doktorlar bunu yapmalı” dediği son duraktır.

Uzman panelleri (örn. ESC, NICE, APA), meta-analizleri ve kaliteli RCT'leri değerlendirir; her öneriye, dayandığı kanıtın gücünü gösteren bir sınıf (örn. Sınıf I, Düzey A) atar. Şeffaflık burada esastır.

D İ K K A T

Kılavuz “zirve” olsa bile, yeterli RCT verisi olmayan alanlarda öneriler **uzman görüşüne** dayanır ve en düşük kanıt düzeyiyle (örn. Düzey C/D) açıkça etiketlenir. Şeffaflık güveni belirler.

Tek bir hikâye, binlerce kişiye uyacağı anlamına gelmez.

1

kişi

Tesadüfü dışlayamaz

Doğal seyirle, plasebo etkisiyle veya beraber kullanılan başka bir şeyle iyileşmiş olabilir.

0

kontrol grubu

Karşılaştırma yok

“Tedavi olmasaydı ne olurdu?” sorusu cevapsız kalır.

+

yanlılık

Sadece olumlu yazılır

İşe yaramayan vakalar yayımlanmaz; izlenim olduğundan parlak görünür.

5 soru, 1 dakika.

Bir sağlık iddiasıyla karşılaştığınızda, kendinize bu beş soruyu sorun.

1

Kim symlyor?

Bir kişi mi, bir uzman paneli mi, bir kılavuz mu? Kaynağı bulun.

2

Neye dayanıyor?

Anekdotla mı, gözlemsel veriye mi, RCT'ye mi, meta-analize mi?

3

Karşılaştırma var mı?

Tedavi alan ile almayan grup arasındaki farka mı bakılmış?

4

Tutarlı mı?

Tek bir çalışma mı, birden çok bağımsız çalışma aynı yn m gösteriyor?

5

Kılavuzlar ne diyor?

Güncel ulusal/uluslararası kılavuzlarda bu öneri nerede duruyor?

“

**Bir tedavinin
“birine iyi gelmesi” bir**

OLASILIKTIR.

*Bilimsel metodolojiden geçmiş
bir tedavinin etkinliği ise bir*

GERÇEKLİKTİR.

Sağlıkta mucize değil, metodoloji hayat kurtarır.

Bir sonraki sağlık tartışmasında

“İspat hangi katmandan geliyor?”

*diye sormak,
bir hekimin yaptığı en güvenli refleksdir.*

Tüm referansları ve pdf dosyasını ücretsiz indirmek için:

alisanburak.com

Doç. Dr. Alişan Burak Yaşar · Psikiyatri Uzmanı